

Κεφάλαιο 6

Ο ελληνοιστοικός κόσμος 323–146 π.Χ. Η επέκταση «προς Ανατολάς»

Η **Ελληνοιστοική Εποχή**, όπως ονομάστηκε από τους Γερμανούς ιστορικούς του 19ου αιώνα, είναι η περίοδος στην ιστορία της ανατολικής Μεσογείου που ξεκινάει το 323 π.Χ., μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η Ελληνοιστοική Εποχή τελειώνει για κάποιους ιστορικούς το 146 π.Χ., όταν οι Ρωμαίοι κυριάρχησαν οριστικά στον ελλαδικό χώρο, και για άλλους το έτος 31 π.Χ., όταν ο Οκταβιανός βγήκε νικητής στη μάχη στο Άκτιο. Αυτή την περίοδο η πόλη-κράτος έχασε τη δύναμή της και ενισχύθηκε η μοναρχική εξουσία. Ανοίχτηκαν νέοι δρόμοι για εμπορεύματα, ανθρώπους και ιδέες. Οι άνθρωποι άρχισαν να χρησιμοποιούν ως γλώσσα επικοινωνίας τα ελληνικά και σταδιακά **εξελληνίστηκε** ένα μεγάλο μέρος της σημερινής Μέσης Ανατολής. Ταυτόχρονα όμως, οι συνεχείς διαμάχες, οι ανταγωνισμοί και οι πόλεμοι μεταξύ των ελληνοιστοικών κρατών εξασθένησαν την οικονομία τους. Από την κατάσταση αυτή ωφελήθηκαν οι Ρωμαίοι, που γρήγορα κυριάρχησαν.

Στην Ελληνιστική Εποχή η λέξη **Έλληνας** δε χαρακτηριζε μόνο αυτόν που είχε έρθει στην Εγγύς Ανατολή από τον ελλαδικό χώρο και τη δυτική Μικρά Ασία. Στην Εγγύς Ανατολή άνθρωποι διαφορετικής καταγωγής που χρησιμοποιούσαν την ελληνική γλώσσα έδιναν ελληνικά ονόματα στα παιδιά τους, λάτρευαν τους θεούς του Ολύμπου, συμμετείχαν στη διοίκηση των πόλεων και διαπαιδαγωγούσαν τα αγόρια τους στο γυμναστήριο της πόλης.

Οι σύγχρονοι ιστορικοί αντλούν πολλές πληροφορίες για την Ελληνιστική Εποχή, κυρίως από επιγραφές και **παπύρους**. Σε επιγραφές έχουν σωθεί κυρίως αποφάσεις πόλεων και διατάγματα βασιλιάδων. Στους παπύρους διαβάζουμε για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων και τη διοίκηση του Βασιλείου των Πτολεμαίων στην Αίγυπτο. Δεν έχουμε πολλές ιστορικές αφηγήσεις, όπως για την Κλασική Εποχή. Στηριζόμαστε κυρίως στην αφήγηση του **Πολύβιου**, πληροφορίες όμως παίρνουμε και από τα αρχαιολογικά ευρήματα.

A. Η κληρονομιά και οι κληρονόμοι του Μεγάλου Αλεξάνδρου

Σημαντικοί
Διάδοχοι ήταν οι:
Αντίγονος
Κάσσανδρος
Λυσίμαχος
Πτολεμαίος
Σέλευκος

Τα 50 χρόνια μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου (από το 323 έως το 281 π.Χ.) γίνονταν συνέχεια πόλεμοι ανάμεσα στους **Διαδόχους** του. Στους πολέμους αυτούς συμμετείχαν και οι πόλεις-κράτη από το νότιο ελλαδικό χώρο.

Στην πρώτη φάση των πολέμων αυτών αντίπαλοι ήταν όσοι από τους Διαδόχους ήθελαν να κρατήσουν την αυτοκρατορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου ενιαία και εκείνοι που ήθελαν να τη χωρίσουν σε βασιλεία. Η κατάσταση έγινε πιο ξεκάθαρη μετά τη **μάχη στην Ιψό** το 301 π.Χ. Τότε νικήθηκαν οι τελευταίοι υποστηρικτές της ενιαίας αυτοκρατορίας. Η αυτοκρατορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου διασπάστηκε σε τέσσερα μεγάλα βασιλεία και σε ένα πλήθος αυτόνομων πόλεων-κρατών. Οι πόλεμοι στην ελληνιστική Μεσόγειο ανάμεσα στους Διαδόχους όμως συνεχίστηκαν.

6.1

ΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 301 Π.Χ.

Στα βασίλεια που δημιουργήθηκαν ζούσαν πληθυσμοί που είχαν διαφορετικές γλώσσες, διαφορετικούς πολιτισμούς και διαφορετικές θρησκείες. Ωστόσο, όσοι είχαν την εξουσία ήταν ελληνικής καταγωγής και μιλούσαν την ελληνική γλώσσα.

B. Τα ελληνιστικά κράτη τον 3ο και το 2ο αιώνα π.Χ.

Τον 3ο και το 2ο αιώνα π.Χ. στην ανατολική Μεσόγειο υπάρχουν τρεις τύποι πολιτικής οργάνωσης:

1. Τα ελληνιστικά βασίλεια. Αυτά ήταν το **Βασίλειο των Πτολεμαίων**, το **Βασίλειο των Σελευκιδών**, τα οποία διαδέχθηκαν το Περσικό Βασίλειο, καθώς και το **Βασίλειο της Μακεδονίας**. Εκτός από αυτά, το 2ο αιώνα π.Χ. σημαντικό ρόλο έπαιξε και το **Βασίλειο της Περγάμου**.

2. Οι αυτόνομες πόλεις-κράτη, όπως η **Αθήνα**, η **Σπάρτη**, η Ρόδος και η Δήλος. Οι πόλεις-κράτη συνέχισαν να είναι αυτόνομες. Σημαντικό ρόλο για τη ζωή και την ανάπτυξη των αυτόνομων πόλεων-κρατών έπαιξαν οι **ευεργεσίες**.

3. Οι συμπολιτείες πόλεων.

Οι συμπολιτείες ήταν πολιτικές οργανώσεις διαφορετικές από την πόλη-κράτος και από τα ελληνιστικά βασίλεια. Τις συμπολιτείες αποτελούσαν κυρίως αυτόνομες πόλεις-κράτη. Οι συμπολιτείες πόλεων αποφασίζουν για ζητήματα άμυνας και σχέσεων με άλλες πόλεις-κράτη και βασίλεια. Οι σημαντικότερες συμπολιτείες ήταν η **Αχαϊκή Συμπολιτεία** και η **Αιτωλική Συμπολιτεία**.

Στον ελλαδικό χώρο οι συμπολιτείες δημιουργήθηκαν για να αντιμετωπιστούν κυρίως οι **Γαλάτες**. Την ίδια περίοδο στην περιφέρεια του ελληνιστικού κόσμου αναπτύχθηκαν και πολλά άλλα βασίλεια. Τα σημαντικότερα από αυτά ήταν το **Βασίλειο της Βακτρίας**, το **Βασίλειο των Ιλλυριών** και το **Βασίλειο των Πάρθων**.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΝ 3ο ΚΑΙ ΤΟ 2ο ΑΙΩΝΑ Π.Χ.

6.2

Η διοίκηση των κρατών

Στα ελληνιστικά βασίλεια αρχηγός του κράτους ήταν ο βασιλιάς. Αυτός αποφάσιζε για όλα τα σημαντικά θέματα. Ο ίδιος διορίζε ανθρώπους, οι οποίοι έπρεπε να είναι πιστοί σε αυτόν, στις πιο σημαντικές θέσεις στη διοίκηση και στο στρατό. Τον 3ο αιώνα π.Χ. οι αξιωματούχοι ήταν όλοι Έλληνες. Αργότερα όμως άρχισαν να παίρνουν αυτές τις θέσεις και ντόπιοι.

Τα ελληνιστικά βασίλεια διατήρησαν την παλιότερη διοικητική διαίρεση στα εδάφη τους. Για παράδειγμα, οι Σελευκίδες διατήρησαν τις σατραπείες και οι Πτολεμαίοι συνέχισαν τη διοικητική οργάνωση των φαραώ. Οι διοικητές έπρεπε να βοηθούν στη συγκέντρωση των φόρων και στην εφαρμογή των εντολών από την κεντρική διοίκηση.

Στις πόλεις-κράτη του νότιου ελλαδικού χώρου συνέχισαν να λειτουργούν η Βουλή και η Εκκλησία του Δήμου. Η συνέλευση εξέλεγε τους αξιωματούχους και αποφάσιζε για τα εσωτερικά θέματα. Αυτή την εποχή οι πολίτες δεν έπαιρναν πια μισθό όταν συμμετείχαν στα κοινά. Γι' αυτό μόνο όσοι πολίτες είχαν περιουσία μπορούσαν να πάρουν αξιώματα στην πόλη-κράτος. Έτσι μειώθηκε ο αριθμός των πολιτών που συμμετείχαν στη διοίκηση της πόλης-κράτους και το πολίτευμα έγινε λιγότερο δημοκρατικό.

Πόλεις και ύπαιθρος

6.3

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΙΔΡΥΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

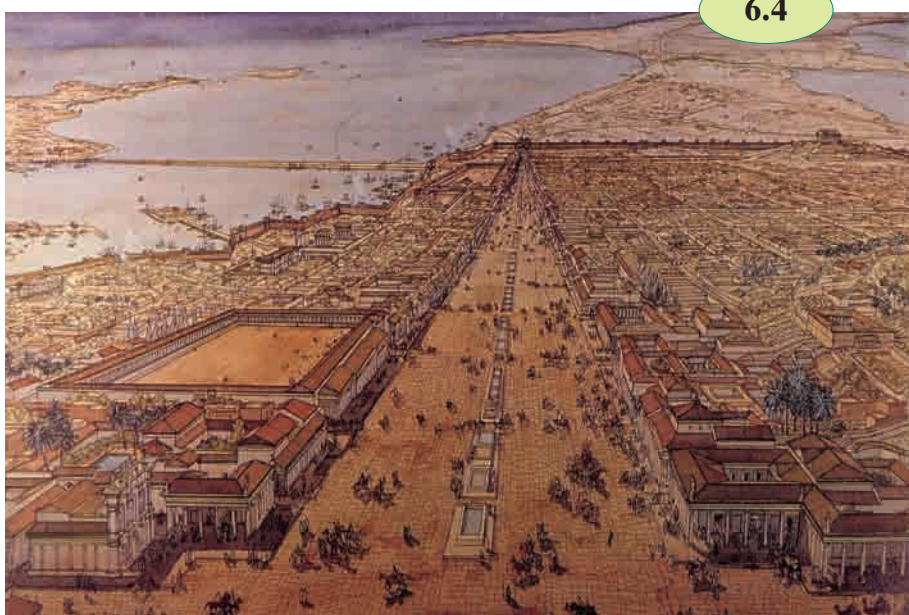
Στην Ελληνιστική Εποχή οι νέες πόλεις που ιδρύονται μοιάζουν με τις πόλεις-κράτη που ξέρουμε: έχουν συγκεκριμένη έκταση, είναι αυτόνομες οικονομικά και δικαστικά και διοικούνται από αξιωματούχους που εκλέγουν οι ίδιες. Συνήθως οι νέες πόλεις δεν ιδρύονται από το μηδέν. Άλλοτε προέρχονται από **συνοικισμό** περισσότερων χωριών και άλλοτε από την επανίδρυση πόλης που υπήρχε και πριν.

Οι Σελευκίδες ακολούθησαν ένα μεγάλο πρόγραμμα ίδρυσης πόλεων σε όλο το βασίλειο, με Μακεδόνες εποίκους και ονομασίες τόπων από τη Μακεδονία. Αντίθετα, στην Αίγυπτο ιδρύθηκαν μόνο η Αλεξάνδρεια και η Πτολεμαΐδα.

Οι σχέσεις του κάθε βασιλιά με τις πόλεις του βασιλείου του εξαρτιόνταν από δύο πράγματα: από το πόσο ισχυρός ήταν ο ίδιος και πόσο αυτόνομη ήταν παλιά η πόλη. Ο βασιλιάς μπορούσε να επιβάλει τη θέλησή του, αλλά μόνο έμμεσα: διορίζε **επιτρόπους** (επιστάτες), οργάνωνε τη **φρουρά** και ενέκρινε **παροχές**. Με τις παροχές, όπως για παράδειγμα την απαλλαγή από φόρους, ο βασιλιάς εμφανιζόταν συχνά ως **ευεργέτης** ή σωτήρας.

Η ίδρυση και η ανάπτυξη πόλεων δυνάμωνε την οικονομία όλης της περιοχής. Τα στρατεύματα επόπτευαν την εσωτερική ασφάλεια από εξεγέρσεις ντόπιων και εξασφάλιζαν τον έλεγχο στους εμπορικούς κυρίως δρόμους.

Η ύπαιθρος ήταν σημαντική για μια πόλη, γιατί από εκεί έρχονταν τα προϊόντα που έτρεφαν τον πληθυσμό. Στην ύπαιθρο κατοικούσαν κυρίως οι ντόπιοι πληθυσμοί. Τα κτήματα όμως ανήκαν σε αξιωματούχους, σε ιερά και ναούς, στους Έλληνες εποίκους, ακόμη και στην ίδια την πόλη.

6.4

Αναπαράσταση της Αλεξάνδρειας. Η Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου είναι η πιο γνωστή από τις εβδομήντα Αλεξάνδρειες που λένε ότι ίδρυσε ο Μέγας Αλέξανδρος. Είχε χτιστεί στο Δέλτα του Νείλου. Το λιμάνι της –το μοναδικό της Αιγύπτου στη Μεσόγειο– έγινε σημαντικός σταθμός για το εμπόριο της ανατολικής Μεσογείου. Ήταν κέντρο εξαγωγής των αιγυπτιακών προϊόντων αλλά και εισαγωγής προϊόντων που προέρχονταν από μακρινές χώρες της Ανατολής. Στο Μουσείο και στη Βιβλιοθήκη της έρχονταν πάρα πολλοί διανοούμενοι απ' όλες τις γωνίες του ελληνικού κόσμου. Ήταν ίσως η πιο κοσμοπολίτικη πόλη, όπου ζούσαν Έλληνες, Αιγύπτιοι, Σύροι, Εβραίοι και αργότερα Ρωμαίοι. Η πόλη είχε Βουλή και, όπως και στην κλασική Αθήνα, οι πολίτες ήταν μοιρασμένοι σε δήμους.

Νομοθεσία και απονομή δικαιοσύνης

Στον ελληνιστικό κόσμο υπεύθυνοι για τους νόμους ήταν οι πόλεις-κράτη και οι βασιλιάδες. Η δικαιοσύνη δεν άλλαξε από την Κλασική Εποχή στις πόλεις-κράτη του νότιου ελλαδικού χώρου. Οι βασιλιάδες σεβάστηκαν τη **δικαστική αυτονομία** των πόλεων στα βασίλειά τους. Πολλές φορές οι πόλεις-κράτη έλυναν τις διαφορές τους ή τις διαφορές ανάμεσα στους πολίτες τους καλώντας δικαστές από άλλες πόλεις-κράτη.

Στην Αίγυπτο αναπτύχθηκαν σιγά σιγά κοινοί κανόνες δικαίου για όλους τους Έλληνες εποίκους, για δύο κυρίως λόγους: στην Αίγυπτο ζούσαν μαζί Έλληνες έποικοι από διαφορετικά μέρη και εκεί χρησιμοποιούσαν κοινούς τύπους στα συμβόλαια.

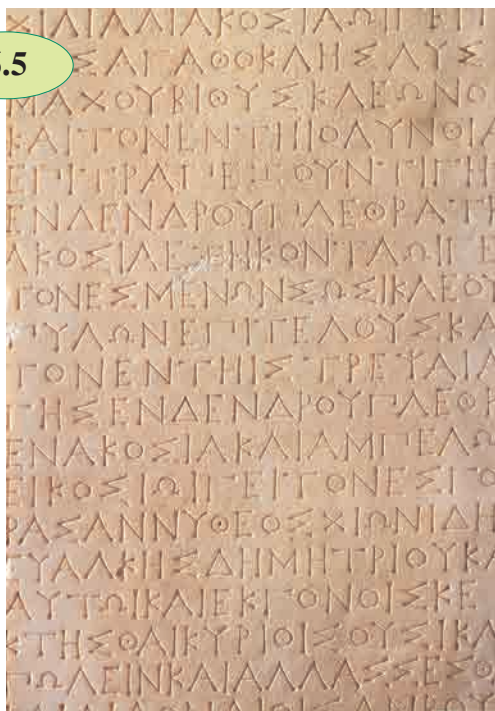
Γ. Οικονομία και κοινωνία

Η οικονομική ζωή στις πόλεις-κράτη του νότιου ελλαδικού χώρου και στο Βασίλειο της Μακεδονίας συνεχιζόταν χωρίς αλλαγές. Στα βασίλεια των Πτολεμαίων και των Σελευκιδών οι αξιωματούχοι της νέας εξουσίας έπρεπε να οργανώσουν την καλλιέργεια της γης με πιο αποτελεσματικό τρόπο και να εκμεταλλευτούν τους νέους εμπορικούς δρόμους.

Η γη και η εκμετάλλευσή της

Τα ελληνιστικά βασίλεια είχαν μια βασική αρχή στην οικονομία: ο βασιλιάς ήταν ιδιοκτήτης της γης που είχε κατακτηθεί και την έκανε ό,τι ήθελε. Έτσι μπορούσε να τη δώσει σε ναούς, σε αξιωματούχους, κάνοντας δωρεές, ή ως κλήρο γης σε στρατιώτες ή αξιωματούχους, που ονομάζονταν **κληρούχοι**. Μετά το θάνατο του κληρούχου η γη επέστρεφε στη βασιλική περιουσία. Οι κληρούχοι, οι αξιωματούχοι ή οι ιερείς νοίκιαζαν τη γη σε γεωργούς. Οι γεωργοί καλλιεργούσαν τις εκτάσεις αυτές και πλήρωναν το ενοίκιο και τους φόρους σε είδος ή σε χρήμα.

6.5

Επιγραφή του 285 π.Χ. Αναφέρει τη δωρεά τριών χωραφιών στην περιοχή της σημερινής Χαλκιδικής από το βασιλιά Λυσίμαχο στον αξιωματούχο Λημναίο. Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο.

Στο Βασίλειο των Πτολεμαίων ο βασιλιάς είχε τη **μονοπωλιακή εκμετάλλευση** σε ορισμένα αγροτικά προϊόντα, στα ορυχεία και στα μεταλλεία. Για να μπορεί ο βασιλιάς να μαζεύει, να μετράει, να μεταφέρει και να αποθηκεύει τα προϊόντα, έπρεπε να υπάρχει ένας τεράστιος **γραφειοκρατικός μηχανισμός**.

Ο μηχανισμός όμως αυτός δε δούλευε πάντα αποτελεσματικά. Έτσι, αρκετοί αγρότες διαμαρτύρονταν για αδικίες και κακομεταχείριση. Όσοι καλλιεργητές πιέζονταν από τους φόρους μπορούσαν να ζητήσουν άσυλο σε κάποιο ναό, να φύγουν για την Αλεξάνδρεια ή άλλη κοντινή πόλη ή, τέλος, να καταφύγουν στην έρημο (**αναχώρηση**).

6.6

Εμπόριο και εμπορικοί δρόμοι

Με την κατάκτηση του Περσικού Βασιλείου από το Μέγα Αλέξανδρο, οι έμποροι από την ανατολική Μεσόγειο και τις ελληνικές πόλεις-κράτη γνώρισαν τους διεθνείς χερσαίους και θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους. Τα εμπορικά προϊόντα (μετάξι, αρώματα, μπαχαρικά και πολύτιμοι λίθοι) κυκλοφορούσαν από την Κίνα και τις Ινδίες προς τη Μεσόγειο.

Οι Πτολεμαίοι και οι Σελευκίδες ήθελαν να ελέγχουν, ο καθένας για λογαριασμό του, τους εμπορικούς δρόμους που έφταναν από την Κίνα και τις Ινδίες μέχρι τη σημερινή Μέση Ανατολή. Έτσι έγιναν πολλοί πόλεμοι ανάμεσα στα δύο βασίλεια.

Η **Ρόδος** με το στόλο της μεταφέρει σιτηρά, κρασί, λάδι και άλλα προϊόντα και εισάγει από τον Εύξεινο Πόντο δούλους, παστά ψάρια, μέλι και δέρματα.

Οι Πτολεμαίοι, αναζητώντας ελέφαντες για να πολεμήσουν τους Σελευκίδες, βρήκαν τους εμπορικούς δρόμους από την Αίγυπτο προς τις Ινδίες. Ιδρύοντας λιμάνια στην Ερυθρά Θάλασσα, ήρθαν σε επαφή με Άραβες εμπόρους και το 2ο αιώνα π.Χ. ανακάλυψαν το **θαλάσσιο δρόμο προς τις Ινδίες**. (Για το δρόμο αυτό θα μιλήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο.)

Η **Δήλος**, με την τεράστια περιουσία του ιερού του Απόλλωνα, γίνεται, κυρίως το 2ο αιώνα π.Χ., κέντρο του εμπορίου δούλων, της παροχής δανείων και της ανταλλαγής νομισμάτων. Στην οικονομική και εμπορική δραστηριότητα της Δήλου κυριαρχούν οι Ρόδιοι και αργότερα και οι Ρωμαίοι έμποροι.

Η **Αλεξάνδρεια** εξαγει υφάσματα, πάπυρο, γυαλικά, κοσμήματα, αρώματα και φάρμακα. Υπάρχει τράπεζα, όπου συγκεντρώνονται τα εισοδήματα του βασιλιά και δίνονται δάνεια για εμπορικούς σκοπούς.

Σχέσεις Ελλήνων και ντόπιων πληθυσμών

Τα σύνορα του ελληνικού κόσμου προς Ανατολάς μεγάλωσαν. Έτσι οι Έλληνες του ελλαδικού χώρου, της Μικράς Ασίας και των αποικιών μπορούσαν να εγκατασταθούν στην Εγγύς Ανατολή (Αίγυπτο, Συρία, Μεσοποταμία, Παλαιστίνη) ως έμποροι, μισθοφόροι ή έποικοι.

Στα ελληνιστικά βασίλεια οι Έλληνες έποικοι είχαν μέχρι το τέλος του 3ου αιώνα π.Χ. τις υψηλότερες θέσεις στο κράτος και στο στρατό. Αντίθετα, οι ντόπιοι έφταναν μόνο στις κατώτερες θέσεις της διοίκησης, μπορούσαν να γίνουν ιερείς και ήταν κυρίως αγρότες. Εκτός από τις δύο αυτές ομάδες, στις μεγάλες πόλεις και στα εμπορικά κέντρα ζούσαν πολλοί Εβραίοι αλλά και Σύροι. Οι Εβραίοι ήταν μαζεμένοι κυρίως στην Αλεξάνδρεια, όπου ζούσαν σύμφωνα με τους νόμους και τα έθιμά τους. Πολλοί Εβραίοι μιλούσαν μόνο την ελληνική γλώσσα. Γι' αυτό στο τέλος του 3ου αιώνα π.Χ. η Παλαιά Διαθήκη μεταφράστηκε στα ελληνικά.

Από το τέλος του 3ου αιώνα π.Χ. οι βασιλιάδες αναγκάστηκαν να δεχτούν ντόπιους στα ανώτερα στρώματα της κρατικής διοίκησης και του στρατού και να δώσουν, κυρίως στην Αίγυπτο, προνόμια στους ναούς.

Έτσι δημιουργήθηκε μια μικρή ομάδα ντόπιων, που πλούτισαν από το εμπόριο και επειδή νοίκιαζαν από το κράτος το δικαίωμα να μαζεύουν τους φόρους. Όλοι αυτοί μιλούσαν ελληνικά και ζούσαν όπως οι Έλληνες έποικοι. Οι περισσότεροι ντόπιοι, αν και είχαν σχέσεις με τους εποίκους, συνέχιζαν να λατρεύουν τους δικούς τους θεούς και να μιλούν τη γλώσσα τους.

Εκείνη την εποχή Έλληνες και ντόπιοι ζούσαν στον ίδιο χώρο, αλλά δε μοιράζονταν πολλά πράγματα. Αυτού του είδους τη **συνύπαρξη** τη βεβαιώνουν δύο πράγματα: πρώτον, οι τοπικές γλώσσες διατηρήθηκαν, και δεύτερον, δεν υπήρξαν πολλοί **μεικτοί γάμοι**.

Έλληνες λοιπόν και ντόπιοι ζούσαν στον ίδιο χώρο, αλλά όχι χωρίς προβλήματα. Αυτά είχαν σχέση κυρίως με προσωπικές διαφορές ή την κατάχρηση εξουσίας από κρατικά όργανα. Πολλοί ιστορικοί υποστήριξαν πάντως ότι η μοναδική περίπτωση που ο εξελληνισμός οδήγησε σε σύγκρουση είναι η **εξέγερση των Μακκαβαίων** στην Παλαιστίνη.

6.7

Γύψινο ανάγλυφο που απεικονίζει μύηση σε διονυσιακή λατρεία, 1ος αιώνας π.Χ. – 1ος αιώνας μ.Χ. Ρώμη (Ιταλία), Μουσείο των Θερμίων.

Οι θεοί των άλλων

Στις πόλεις-κράτη της Κλασικής Εποχής οι άνθρωποι λάτρευαν τους πολιούχους θεούς. Εκτός από τους θεούς αυτούς, την Ελληνιστική Εποχή οι άνθρωποι γνώρισαν τις **μυστηριακές λατρείες** ξένων θεών. Ο πιστός παρακολουθούσε σε μια πρώτη ειδική τελετή τα βάσανα και την αναγέννηση της θεότητας (μύηση). Επειδή αυτοί που έφερναν τις νέες λατρείες ήταν ξένοι, η οργάνωση της λατρείας ξέφυγε από τη φροντίδα της πόλης-κράτους και εξαρτιόταν πλέον από την ομάδα των πιστών. Παρόμοιες λατρευτικές ομάδες αναπτύχθηκαν κυρίως στα εμπορικά κέντρα της Μεσογείου.

Νέες φιλοσοφικές αναζητήσεις

Στο χώρο της φιλοσοφίας, η Αθήνα παρέμεινε το κέντρο της φιλοσοφικής αναζήτησης. Πλάι στην Ακαδημία του Πλάτωνα και στο Λύκειο του Αριστοτέλη, προστέθηκε η σχολή του **Επίκουρου** και η σχολή των **Στωικών**. Την περίοδο αυτή οι φιλόσοφοι ασχολούνται με την πρακτική φιλοσοφία. Σημασία γι' αυτούς είχε το πώς να φτάσει κανείς την ευτυχία.

Για τη φιλοσοφία μιλήσαμε στα κεφ. 4 και 5.

Τέχνες και γράμματα

Ιδιαίτερο ρόλο στην ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών την Ελληνιστική Εποχή είχε η **Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας**. Παρόμοιο κέντρο μελέτης αναπτύχθηκε κατά το 2ο αιώνα π.Χ. και στην Πέργαμο. Στα πνευματικά αυτά κέντρα γινόταν συστηματική συγκέντρωση και μελέτη έργων από παλιότερες εποχές. Υπήρχε ενδιαφέρον κυρίως για τα ποιήματα του Ομήρου και για τους συγγραφείς της Κλασικής Εποχής.

Το 2ο αιώνα π.Χ. επινοήθηκαν οι τόνοι και τα πνεύματα και γράφτηκαν οι πρώτοι κανόνες της ελληνικής γλώσσας. Όσοι ασχολήθηκαν με τις μελέτες αυτές ονομάστηκαν **γραμματικοί** και αυτοί ήταν οι πρώτοι φιλόλογοι.

Η **κωμωδία** της Ελληνιστικής Εποχής ασχολείται με θέματα από την ιδιωτική ζωή και όχι με το σχολιασμό ή την παρωδία πολιτικών. Σε αυτό διαφέρει από τις κωμωδίες του Αριστοφάνη της Κλασικής Εποχής. Από τους κωμικούς ποιητές της Ελληνιστικής Εποχής ξεχωρίζει ο Αθηναίος **Μένανδρος**.

Την Κλασική Εποχή οι γλύπτες ήθελαν να δίνουν στα έργα τους ιδανικές αναλογίες. Αντίθετα, την Ελληνιστική

Εποχή η τέχνη προσπαθεί να αποδώσει τις μορφές όπως είναι πραγματικά. Ταυτόχρονα, οι καλλιτέχνες δίνουν μορφή σε περισσότερους ανθρώπινους τύπους, όπως αθλητές, παιδιά και ηλικιωμένους.

Χάλκινο άγαλμα πυγμάχου, τέλος 2ου αιώνα π.Χ. Ρώμη (Ιταλία), Μουσείο των Θερμών.

6.11

Το παιδί και η χήνα, ρωμαϊκό αντίγραφο ελληνιστικού πρωτοτύπου, αρχές 3ου αιώνα π.Χ. Ρώμη (Ιταλία), Μουσείο Καπιτωλίου.

6.8

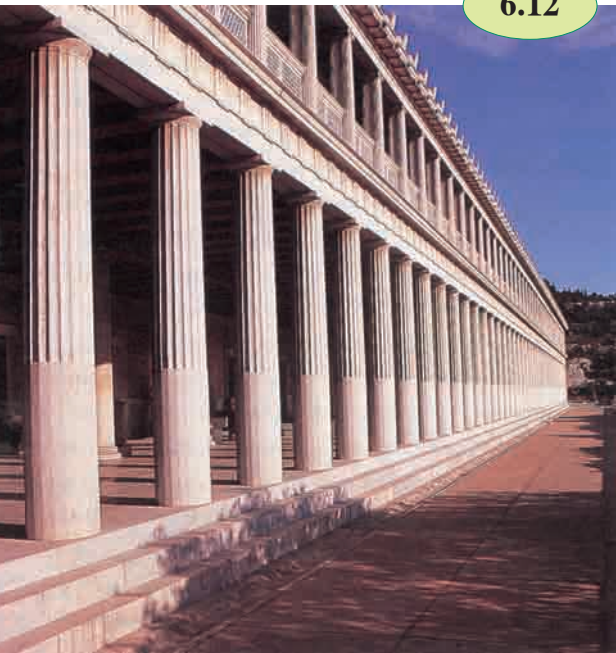
Θεατρικές μάσκες σε ψηφιδωτό. Ρώμη (Ιταλία), Μουσείο Καπιτωλίου.

6.9

Προσωπογραφία του Μένανδρου σε μωσαϊκό. Βρέθηκε σε ρωμαϊκή έπαυλη του 4ου αιώνα μ.Χ. στη Λέσβο.

6.12

Στην **πολεοδομία** χρησιμοποιείται πια από όλους το σύστημα των οικοδομικών τετραγώνων του **Ιππόδαμου**. Οι πόλεις διακοσμούνται με στοές και ανοίγονται πλατύτεροι δρόμοι. Μεγάλοι ναοί χτίζονται, κυρίως στη Μικρά Ασία. Οι ρυθμοί που χρησιμοποιούνται περισσότερο αυτή την εποχή είναι ο ιωνικός και ο κορινθιακός.

Η **ζωγραφική** της Ελληνιστικής Εποχής αρχίζει να γίνεται περισσότερο γνωστή τα τελευταία 25 χρόνια, μετά την ανακάλυψη των μακεδονικών τάφων στη Βεργίνα και σε άλλες περιοχές του βόρειου ελλαδικού χώρου. Τα θέματα της ζωγραφικής προέρχονται κυρίως από τη μυθολογία, τα συμπόσια και το κυνήγι. Οι καλλιτέχνες αναζητούν τεχνικές για να αποδώσουν την προοπτική της εικόνας που ζωγραφίζουν.

Ηστοάτου Απάλου στην Αγορά της Αθήνας. Χτίστηκε στα μέσα του 2ου αιώνα π.Χ. και ανακατασκευάστηκε μεταξύ 1953 και 1956.

Ψηφιδωτό με σκηνή από κυνήγι ελαφιού, που βρέθηκε στην Πέλλα, 300 π.Χ. Πέλλα (Μακεδονία), Αρχαιολογικό Μουσείο.

6.13

Ζωγραφισμένη επιτύμβια στήλη του Δημήτριου, γιου του Όλυμπου. Δημητριάδα, 3ος αιώνας π.Χ. Βόλος (Θεσσαλία), Αρχαιολογικό Μουσείο.

6.14

Ιδιαίτερα αγαπητή στις ανώτερες τάξεις ήταν η **ψηφιδωτή διακόσμηση** είτε με βότσαλα είτε με ψηφίδες. Τα θέματα ήταν άλλοτε γεωμετρικά και άλλοτε σκηνές με παραστάσεις από κυνήγι.

6.15

Ψηφιδωτό από το «Σπίτι του Φαύνου» στην Πομπηία, 2ος αιώνας π.Χ. Νάπολη (Ιταλία), Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Επιστήμες

Οι επιστήμες αναπτύχθηκαν σημαντικά, ιδιαίτερα στην Αλεξάνδρεια.

Το **Μουσείο** που ίδρυσαν οι Πτολεμαίοι βασιλιάδες και οι 500.000 πάπυροι της Βιβλιοθήκης βοήθησαν τους αρχαίους σοφούς να ασχοληθούν σε βάθος με ποικίλα επιστημονικά ερωτήματα. Εκεί ο **Ευκλείδης** κατέγραψε συστηματικά, στο έργο του *Περί στοιχείων*, τις έως τότε γνώσεις γεωμετρίας.

Στην αστρονομία διατυπώθηκε η θεωρία ότι ο ήλιος είναι το κέντρο του σύμπαντος, ενώ υπολογίστηκε με μεγάλη ακρίβεια η περιφέρεια της γης από τον **Ερατοσθένη**. Στην ανατομία έγιναν σημαντικές πρόοδοι στη γνώση του ανθρώπινου σώματος. Τέλος, οι βασιλιάδες οργάνωσαν **εξερευνήσεις** στον Περσικό Κόλπο και στις Ινδίες.

Ο **Αρχιμήδης** από τις Συρακούσες ήταν ο σημαντικότερος μαθηματικός και φυσικός της αρχαιότητας. Ήταν ο εφευρέτης της τροχαλίας, του μοχλού και του κοχλία. Βρήκε τον τύπο με τον οποίο μπορούμε να υπολογίσουμε την περιφέρεια του κύκλου και ανακάλυψε την αρχή της άνωσης. Χρησιμοποίησε τις γνώσεις του για να κατασκευάσει αμυντικές μηχανές και να υπερασπιστεί τις Συρακούσες από τους Ρωμαίους.

Ο **Ήρωνας** από την Αλεξάνδρεια επινόησε διάφορες μηχανές. Άλλες από αυτές κινούνταν με τη βοήθεια του ατμού και άλλες με διαφορετική μορφή ενέργειας.

Παρά την ανάπτυξη των επιστημών, η επίδρασή τους στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων ήταν περιορισμένη. Αυτό έγινε γιατί τα περισσότερα επιστημονικά επιτεύγματα δεν εφαρμόστηκαν πρακτικά.

6.16

Αναπαράσταση του κοχλία του Αρχιμήδη, με την οποία μπορούσε κάποιος να αντλήσει νερό από ένα χαμηλό σημείο.

6.17

Ανακατασκευή οδόμετρου. Με τη μηχανή αυτή η κίνηση των τροχών μετατρέπεται σε μονάδες μέτρησης του μήκους.

6.18

Ανακατασκευή αιολόσφαιρας, που είναι πρόδρομος της ατμομηχανής. Η πίεση του ατμού περιστρέφει τη σφαίρα.

Δ. Η Ρώμη κατακτά τον ελλαδικό χώρο (215–146 π.Χ.)

Η Ρώμη είχε άμεσες ή έμμεσες σχέσεις με τον ελληνικό κόσμο των αποικιών της Κάτω Ιταλίας ήδη από τον 6ο αιώνα π.Χ. Τον 3ο αιώνα π.Χ. η Ρώμη κατέλαβε τη μία μετά την άλλη τις ελληνικές πόλεις-κράτη της Κάτω Ιταλίας και της Σικελίας και κατάφερε να κυριαρχήσει στην ιταλική χερσόνησο. Η Ρώμη άρχισε να παίζει σημαντικό ρόλο στην ανατολική Μεσόγειο μετά την υποταγή των Ιλλυριών και με τις φιλικές σχέσεις που ανέπτυξε με πόλεις-κράτη στην περιοχή της Αδριατικής (Κέρκυρα, Επίδαμνος, Απολλωνία) στο τέλος του 3ου αιώνα π.Χ.

Για τη σύγκρουση της Ρώμης με τους Καρχηδόνιους δες το κεφ. 7.

Η Ρώμη, για να κυριαρχήσει στον ελλαδικό χώρο, ήρθε σε σύγκρουση με το Βασίλειο της Μακεδονίας. Αφορμή στάθηκε η **συμμαχία των βασιλιάδων της Μακεδονίας με την Καρχηδόνα**, τον άλλο εχθρό της Ρώμης.

Οι συγκρούσεις της Ρώμης με το Βασίλειο της Μακεδονίας (**Μακεδονικοί Πόλεμοι**) κράτησαν από το 215 έως και το 168 π.Χ. Με τους πολέμους αυτούς καταλύθηκε το Βασίλειο της Μακεδονίας και χωρίστηκε σε τέσσερα τμήματα. Με την υποταγή του Βασιλείου της Μακεδονίας και λίγο αργότερα του νότιου ελλαδικού χώρου, η Ρώμη κυριάρχησε σε ολόκληρο σχεδόν τον ελλαδικό χώρο (146 π.Χ.).

Η ρωμαϊκή κυριαρχία έφερε πολλές αλλαγές. Οι Ρωμαίοι διέλυσαν τις συμπολιτείες και επέβαλαν ολιγαρχικές, φιλορωμαϊκές κυβερνήσεις σε όλες τις πόλεις-κράτη, εκτός από αυτές που συμμαχούσαν μαζί τους. Οι συνεχείς πόλεμοι που ακολούθησαν και η βαριά φορολογία που επέβαλαν οι Ρωμαίοι έφεραν τον οικονομικό μαρασμό αυτών των περιοχών.

Η σύγκρουση ανάμεσα στη Ρώμη και το Βασίλειο της Μακεδονίας άρχισε όταν ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος Ε΄ συμμαχούσε με την Καρχηδόνα το 215 π.Χ. Σε αντίδραση, οι Ρωμαίοι συμμαχούσαν το 211 π.Χ. με την Αιτωλική και την Αχαϊκή Συμπολιτεία, που ήταν σταθεροί αντίπαλοι της μακεδονικής κυριαρχίας στον ελλαδικό χώρο. Ο **Α΄ Μακεδονικός Πόλεμος** τελείωσε με την ειρήνη της Φοινίκης το 205 π.Χ.

Ο **Β΄ Μακεδονικός Πόλεμος** ξεκίνησε το 200 π.Χ., επειδή ο Φίλιππος Ε΄ ήθελε να πάρει τις κτήσεις των Πτολεμαίων στο Αιγαίο. Ο Ρωμαίος στρατηγός Φλαμίνιος, έχοντας συμμαχήσει με πολλές πόλεις-κράτη και με τις συμπολιτείες, νίκησε το στρατό του Φίλιππου στη μάχη στις Κυνός Κεφαλές το 197 π.Χ., κοντά στα σημερινά Φάρσαλα. Το Βασίλειο της Μακεδονίας υποχρεώθηκε να παραδώσει το στόλο του, να χάσει τα εδάφη εκτός Μακεδονίας και να πληρώσει 1.000 τάλαντα πολεμική αποζημίωση.

Ο **Γ΄ Μακεδονικός Πόλεμος** ξεκίνησε το 172 π.Χ., όταν η ρωμαϊκή Σύγκλητος αποφάσισε να πολεμήσει ενάντια στο βασιλιά Περσέα, ο οποίος είχε διαδεχθεί το Φίλιππο Ε΄. Ο στρατός του Περσέα νικήθηκε ολοκληρωτικά στη μάχη που δόθηκε το 168 π.Χ. στην Πύδνα. Ο Περσέας αιχμαλωτίστηκε και πέθανε στη Ρώμη. Μετά τη μάχη της Πύδνας η Μακεδονία έγινε ρωμαϊκή επαρχία.

6.19

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟ 212 Π.Χ.